

Thailändska bärplockare i Sverige – En migrationskorridor till en låginkomstsektor

Årligen reser omkring 5000 bärplockare från Thailand till Sverige för att plocka vilda bär. Bärplockarna använder sig av thailändska bemanningsföretag som tar dem till Sverige. I rapporten *Thai berry pickers in Sweden – A migration corridor to a low-wage sector* undersöks det system som de thailändska bärplockarna reser och verkar inom för att kunna plocka bär i Sverige. Denna specifika arbetskraftsinvandring utgör en sk. migrationskorridor, dvs. en migrationsrutt som växt fram i spåren av arbetskraftsmigranternas resor mellan två länder. I studien kartläggs kostnader, inkomster och rekryteringsmetoder för de thailändska bärplockarna. Studien har genomförts av Charlotta Hedberg, docent vid Institutionen för geografi, Umeå universitet, Linn Axelsson, forskare vid Kulturgeografiska institutionen, Stockholms universitet och Manolo Abella, ordförande för the Technical Working Group on Labour Migration of KNOMAD World Bank.

Bakgrund

Thailändska bönder har plockat vilda bär i de svenska skogarna sedan 1980-talet, när thailändska migranter i Sverige började bjuda in släktingar för detta ändamål. Initialt kom bärplockarna på turistvisum och bären såldes till lokala bärgrossister. Idag har detta institutionaliserats på flera olika nivåer; ett system av thailändska bemanningsföretag och svenska bär företag upprätthåller migrationen, myndigheter reglerar systemet på såväl den

thailändska som den svenska sidan, och från svenskt håll är arbetet reglerat av kollektivavtal. Trots att de thailändska bemanningsföretagen spelar en avgörande roll i att rekrytera och förmedla bärplockare är systemet i grunden baserat på sociala nätverk; det var genom information från släktingar och vänner som systemet en gång inleddes, och även på senare tid har hela 90 procent av arbetarna fått information om möjligheten att plocka bär i Sverige via liknande nätverk.

Arbetet i Sverige är av cirkulär karaktär, vilket innebär att det är vanligt att samma arbetare reser till Sverige vid upprepade tillfällen. Det är möjligt att resa varje år, eftersom arbetet är säsongsbaserat, med ett genomsnitt på 70 dagar per år. En majoritet av bärplockarna i studien har rest sju gånger eller fler till Sverige, medan den mest frekvente arbetaren hade rest hela 26 gånger. Att arbeta i Sverige verkar vara en relativt populär sysselsättning för många jordbrukande bönder i Thailand jämfört med att arbeta i andra länder.

Studiens material

Detta är en empirisk studie med en jämförande ansats där de thailändska bärplockarna jämförs med andra typer av internationell arbetskraftsmigration samt med alternativa inkomster i Thailand. I rapporten kartläggs också bärplockarnas bakgrund samt vad inkomsterna från bärplockningen används till. Studien är baserad på ett unikt enkätmaterial bestående av 165 standardiserade intervjuer med thailändska bärplockare, som genomfördes i Thailand för denna studies räkning. Studien bygger även på kunskap från tidigare intervjustudier med bärplockare, representanter från bärbranschen samt beslutsfattare i Sverige och Thailand.

Stora risker men också möjligheten till att tjäna pengar

Rapportens slutsats är att kostnaderna för att arbeta som bärplockare, som bland annat innebär utgifter för arbetstillstånd, resa och uppehälle, är relativt höga. I genomsnitt betalar en bärplockare cirka 33 000 kronor i fasta kostnader för att arbeta under 70 dagar i Sverige. För den genomsnittlige bärplockaren från Thailand krävs det 1,6 månader av arbete i Sverige för att tjäna ihop till

denna summa. I jämförelse med andra internationella arbetskraftskorridorer är detta tidsspänn inte särskilt långt, eftersom migranter på andra håll brukar behöva betydligt längre tid för att täcka fasta kostnader, men samtidigt sträcker sig deras arbetstid i mottagarlandet betydligt längre, ofta upp till två år. På så vis har de längre tid på sig än de thailändska bärplockarna att tjäna ihop en nettovinst – den summa pengar som blir kvar efter att de fasta kostnaderna har betalats. Detta är pengar som arbetskraftsmigranter brukar ta med sig hem eller remittera, dvs. skicka till familj och anhöriga. För den thailändska bärplockaren, däremot, återstår endast ett begränsat tidsfönster för att tjäna ihop pengar att ta med sig tillbaka till Thailand. Cirka hälften av bärplockarnas fasta kostnader går till thailändska bemanningsföretag som ordnar med allt praktiskt inför arbetet i Sverige. Den andra hälften betalas till svenska bäröretagare som tar ut en daglig avgift för boende, mat och tillgång till bil. Efter att alla dessa kostnader har dragits av har den genomsnittlige bärplockaren cirka 17 000 kronor med sig hem till Thailand från en säsongens arbete i Sverige. Detta innebär att de tjänar ungefär tre gånger mer under en säsong i Sverige än vad de normalt sett tjänar i Thailand.

Denna summa ska ställas i kontrast till bärplockarnas förväntningar. Intervjustudier vittnar om att individuella plockare har förhoppningar på att tjäna lika mycket som de mest framgångsrika plockarna, vilket i denna studie motsvarade en hel årsinkomst i Thailand. Trots att en stor del av arbetarna genom upprepade resor har stor erfarenhet av bärplockning finns emellertid inget positivt samband mellan antalet gånger de har arbetat i Sverige och inkomstens storlek. Det verkar således inte som att bärplockarna har möjlighet att omvandla sin kunskap i ökade inkomster.

I rapporten diskuteras vilka drivkrafter som kan ligga till grund för att systemet upprätthålls trots relativt höga kostnader. En förklaring kan vara att betalningen sker i form av ett ackordsystem, vilket innebär att arbetarna arbetar under utsikt om att det är möjligt att uppbringa så stor inkomst som de allra mest framgångsrika plockarna. Att ha möjlighet att tjäna lika mycket som ”topp-plockarna” framstår i studien som en stark drivkraft. Samtidigt innebär detta att arbetarna tar stora risker. Trots att de har rätt till en grundlön enligt svenska kollektivavtal som täcker kostnaderna och bidrar med en viss förtjänst, uppger nästan hälften av arbetarna att de har tjänat mindre än så. Förklaringen till detta är att arbetarna, under rekryteringsprocessen i Thailand, förväntas välja mellan grundlön och ackordlön.

En annan orsak till att bärplockare vid upprepade tillfällen åker till Sverige är förknippat med de relativt låga sociala kostnaderna. Studien synliggör betydelsen av ett hushållsperspektiv. Bärplockarna är ofta män, med familj och barn, som arbetar inom jordbrukssektorn i nordöstra Thailand. Inkomsterna som bärplockarna får av sitt arbete i Sverige används till såväl daglig konsumtion som investeringar i jordbruk, bostäder och barnens utbildning. Den korta säsong som arbetet i Sverige varar gör det möjligt att förena det med familjeliv och jordbruksarbete i Thailand.

Policyrekommendationer

Studien pekar på behovet för både svenska och thailändska myndigheter att fortsätta med arbetet att förbättra situationen för thailändska bärplockare. Detta behöver göras både på ett nationellt plan, genom att förbättra lagstiftning och praktiker, samt på ett transnationellt plan, genom att förbättra samarbetet mellan länderna bilate-

ralt. Detta skulle kunna minska kostnaderna och förenkla rekryteringsprocessen för alla berörda parter; arbetare, företag och myndigheter.

Det system som kringgärdar bärplockningen kan ses som både dess möjlighet och dess problem. Å ena sidan utgör thailändska bemanningsföretag och svenska bärplockföretag den infrastruktur som upprätthåller systemet över tid, och gör det möjligt för bärplockarna att exempelvis investera i sina barns utbildning. Om systemet fungerar väl finns det således möjlighet att det bidrar till social och ekonomisk utveckling i sändarlandet, vilket är i linje med internationell policy om migration och utveckling. Å den andra sidan visar rapporten att det saknas transparens kring om kostnaderna är skäligen, samt att kostnader och risker läggs på den individuella arbetaren. Lönesystemet med kollektivavtalsenliga garantilöner i kombination med ackordlöner har inte formaliserats. I praktiken verkar detta medföra att garantilönerna avtalar bort till förmån för ackordlöner som i slutändan inte alltid lever upp till garantilönenivåerna eller bärplockarnas förväntningar.

För att komma tillrätta med problemen föreslår författarna till rapporten ett flertal åtgärder. Genom bilateralt samarbete mellan Sverige och Thailand bör bemanningsföretagen förmås att minska kostnaderna och öka transparensen. Exempelvis bör ett tak sättas för avgifternas storlek med detaljerade specifikationer på vilka poster som får ingå. Instanser som kontrollerar att detta efterföljs bör även inrättas. Inom ramen för det bilaterala samarbetet bör man även lyfta vikten av att berörda myndigheter kontrollerar att arbetarna får de löner de har rätt till.

I praktiken är det idag svårt att söka arbetstillstånd för bärplockning på egen hand. Ett förslag är att svenska myndigheter öppnar upp för att arbetare med stor erfarenhet av bärplockning går samman och startar kooperativ i

Thailand. Dessa kooperativ skulle kunna fungera som arbetsgivare, samt bidra med de praktiska arrangemangen och på så sätt sänka kostnaderna för att arbeta i Sverige.

Genom att möjliggöra en förlängning av arbetstillstånden mellan två säsonger skulle systemet kunna effektiviseras för alla parter. I detta sammanhang är det emellertid viktigt att mekanismer etableras för att kontrollera att alla berörda parter har fullföljt sina åtaganden mellan säsonger, såsom löneutbetalningar.

Det är viktigt att det formaliseras på vilket sätt garanti-lönen och ackordlönen tillsammans utgör ersättning för

arbete. Det är också viktigt att arbetskontraktets längd regleras i avtal så att arbetsgivarna förhindras att ändra perioden vid brist på bär. Prissättningen av bär bör även bli mer transparent, och till synes mindre avgörande detaljer vid potentiell utsatthet hos arbetstagare kan t.ex. tydliggöras i avtal: såsom vem som är skyldig att betala drivmedel i bärplockarnas bilar.

Mot bakgrund av att thailändska bärplockare reser inom ett transnationellt system, som sträcker sig över ländernas gränser och skapar möjligheter för företag att kringgå nationella regelverk, blir det extra viktigt att myndigheter i Sverige och Thailand fördjupar sitt bilaterala samarbete.

Charlotta Hedberg, Linn Axelsson and Manolo Abella
Thai berry pickers in Sweden – A migration corridor to a low-wage sector

Delmi Policy Brief 2019:3

Hela rapporten finns tillgänglig på www.delmi.se

Delegationen för
Migrationsstudier
Ju 2013:17